

Επίσκεψη στη Συλλογή Ευστάθιου Φινόπουλου

Γεράσιμος Παγκράτης, Καθηγητής & Πρόεδρος του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ

Τετάρτη, 30 Απριλίου 2025

Δρ. Κωνσταντίνος Ι. Στεφανής, Μαρία Ξεναρίου ΜΑ, Αθηνά Ζουπαντή ΜΕΔ

1

Η Συλλογή ιστορικών και περιηγητικών εκδόσεων του Ευστάθιου Ι. Φινόπουλου αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές συλλογές του είδους, όχι μόνο για τον ελληνικό, αλλά και για τον διεθνή επιστημονικό χώρο. Συγκροτήθηκε από τον Ευστάθιο Ι. Φινόπουλο (1927-2018) και δωρήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη το 2013. Η Συλλογή οριοθετείται χρονικά από τα τέλη του 15ου έως τα τέλη του 19ου αιώνα και έχει συγκροτηθεί κυρίως γύρω από έναν θεματικό άξονα: την ταξιδιωτική δραστηριότητα στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Ιδιαίτερο βάρος έχει επίσης δοθεί στη βιβλιογραφική και εικονογραφική κάλυψη του φαινομένου του Φιλελληνισμού. Ο πλούτος και η ποικιλία του υλικού επιτρέπουν τη διερεύνηση πολλών πτυχών της πνευματικής, κοινωνικής, οικονομικής, θρησκευτικής και καλλιτεχνικής ζωής του ελληνικού κόσμου, κατά την περίοδο των ξένων κυριαρχιών (Οθωμανικής και Βενετικής, αλλά και της Βρετανικής προστασίας του Ιονίου), με έμφαση σε κομβικές ιστορικές στιγμές, όπως η Ελληνική επανάσταση, ο Κριμαϊκός πόλεμος, ή σε εμβληματικές προσωπικότητες όπως ο λόρδος Byron.

Ο κατάλογος της βιβλιοθήκης είναι προσβάσιμος στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://libfin.benaki.gr>.

Λίστα εκθεμάτων, 15^{ος} – 18^{ος} αιώνες:

- 1) **Πτολεμαϊκός χάρτης**, Tabula Nona Deuropa/Asia, Septe Giornate della Geografia di Francesco Berlingeri..., Florence 1482, ΦΧ02353.
- 2) **Πτολεμαϊκός χάρτης**, Solavonia Bossina Grecia ..., Ptolemaei Geographicae enarrationis libri octo..., 1525, ΦΧ02047.
- 3) **Πτολεμαϊκός χάρτης**, Sebastian Münster, Nova Graecia XXII, Ptolemaeus Geografia universalis..., Basle 1545, ΦΧ02062.
- 4) **Bernhard von Breydenbach**, Peregrinatio in terram sanctam, Mainz 1486, Φ02590 | Φ14609.
- 5) **Locatelli Alessandro, Vincenzo Maria Coronelli**, Racconto Historico Della Veneta Guerra in Levante Diretta dal Valore del Serenissimo Principe Francesco Morosini..., Colonia 1691, Φ01220 - Φ01221.
- 6) **Michele Luigi Mutio**, La Sagra Lega contro la potenza Ottomana..., Napoli 1692-1699, Φ01000 - Φ01003.
- 7) **Giovanni Giacomo Rossi**, Teatro della guerra contro il Turco. Dove sono le Piante, e le Vedute delle principali Città, e Fortezze..., Pianta e Prospetto dell'antica e fortezza di Athene..., Roma 1687, ΦΧ03169.

- 8) **Girolamo Albrizzi, Lazara**, Prospetto del Castello e citta d'Athene...., Paris 1687, Broadsheet, ΦΧ01315.
- 9) **Francesco Ferretti**, Ragionevol' Forma et vera Postura del' Isola di Scio, di Mettellino ΦΧ02562, ΦΧ02569.
- 10) **Benedetto Bordone, Isolario di Benedetto Bordone nel quale si ragiona di tutte l' Isole del mondo**, Cerigo isola di cervi, Zante, ΦΧ03443, ΦΧ03445
- 11) **Marco Boschini, Il regno tutto di Candia delineato à parte, à parte et intagliato da Marco Boschini Venetiano**, Venetia 1651, Φ02591.
- 12) **Marco Boschini, L'arcipelago con tutte le Isole, Scogli Secche, e Bassi Fondi...**, Venetia 1658, Φ00477.
- 13) **CANDIA Per la terza uolta attacatta dall'armi Ottomane condotte da Esem gran Visir l'anno 1667. et 1668.** ΦΧ02184
- 14) **Vincenzo Maria Coronelli**, Regno di Negroponte, 1686, ΦΧ02996.

- 1) **Francesco Berlinghieri, [Geografia], Sette Giornate della Geografia di Francesco Berlingeri, Tabula Nona Deuropa / Asia [Balkans]**, Firenze 1482. Συλλογή Φινόπουλου, κωδικός εισαγωγής ΦΧ02353.

Ο χάρτης περιλαμβάνεται στην έκδοση του 1482 με τον τίτλο «Geografia», όρος που χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά.

Λυτό, χαλκογραφία σε λατινική γλώσσα.

3

- 2) **Johann Grueninger & J. Koberger, [Claudii Ptolemaei Geographicae enarrationis libri octo...]**, Strasburg 1513. Συλλογή Φινόπουλου, κωδικός εισαγωγής ΦΧ02047.

Ο χάρτης προέρχεται από την πρώτη έκδοση του Στρασβούργου, την σημαντικότερη όλων των Πτολεμαϊκών εκδόσεων λόγω της παρουσίας είκοσι νέων σύγχρονων χαρτών. Πρόκειται για τον πρώτο άτλαντα στον οποίο οι είκοσι νέοι χάρτες δείχνουν όλο τον μέχρι τότε γνωστό κόσμο, με διακριτή την διαφορά μεταξύ της αρχαίας και μοντέρνας γεωγραφίας.

Λυτό, ξυλογραφία επιχρωματισμένη.

- 3) **Sebastian Münster(1489-1552), [Ptolemaeus Geographia universalis, Heinrich Petri]**, Nova Graecia XXII. Nova Tabula, Basle 1545. Συλλογή Φινόπουλου, κωδικός εισαγωγής ΦΧ02062.

Ο χάρτης περιλαμβάνεται στην τρίτη έκδοση του Münster, η οποία είναι σημαντική γιατί παρουσιάζεται για πρώτη φορά ο χάρτης της σύγχρονης Ελλάδας.

Λυτό, ξυλογραφία σε λατινική γλώσσα.

4) **Bernhard von Breydenbach, [Peregrinatio in terram sanctam], Mainz 1486.**

Bernhard von Breydenbach, [Reise ins Heilige Land], Mainz 21 June 1486. Συλλογή Φινόπουλου, κωδικοί εισαγωγής Φ02590 | Φ14609. Αμφότερες οι εκδόσεις, λατινική και γερμανική περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά, ξυλογραφίες, μερικές από αυτές επιχρωματισμένες.

Στο έργο περιγράφεται το προσκυνηματικό ταξίδι στους Αγίους Τόπους του ανώτατου κληρικού Bernhard von Breydenbach τα έτη 1483 έως το 1484. Η έκδοση αποτελεί σταθμό στην περιηγητική γραμματεία, καθώς πρόκειται για την πρώτη εικονογραφημένη ταξιδιωτική μαρτυρία που προκύπτει από αυτοψία.

Προμετωπίδα, ξυλογραφία, επιχρωματισμένη.

5) **Alessandro Locatelli, Racconto Della Veneta Guerra in Levante Diretta dal Valore del Serenissimo Principe Francesco Morosini Capitan Generale la Terza Volta...**

Colonia M.DC. XCI [1691]. Συλλογή Φινόπουλου, κωδικοί εισαγωγής Φ01220, Φ01221.

Η κύρια θεματική του έργου, όπως μας φανερώνεται από τον τίτλο του είναι η ιστορική διήγηση των βενετοτουρκικών πολέμων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολής, τον Levante. Στους δύο τόμους παρουσιάζονται οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των ετών 1684 έως 1689 του εντεταλμένου για Τρίτη φορά αρχιστράτηγου της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας, Francesco Morosini ενάντια στην οθωμανική αυτοκρατορία. Το έργο προέκυψε από τις ημερολογιακού τύπου σημειώσεις του

Alessandro Locatelli, γραμματέα του Francesco Morosini, οι οποίες εκδόθηκαν μετά τον θάνατό του. Η έκδοση κοσμείται από 55 χαρακτηριστικά που απεικονίζουν κυρίως βενετοκρατούμενες ή πρόσφατα επανακτηθείσες περιοχές από τους Βενετούς. Όπως πληροφορούμαστε από τη σελίδα τίτλου πλάνα και χάρτες έχουν σχεδιαστεί από τον κοσμογράφο της Γαληνοτάτης Vincenzo Coronelli.

- 6) **Michele Luigi Mutio, La Sagra Lega contro la potenza Ottomana. Successi delle Armi Imperiali, Polacche, Venete, e Moscovite.[...], Napoli 1692-1699.** Συλλογή

Φινόπουλου, κωδικοί εισαγωγής Φ01000 - Φ01003.

Ο τίτλος του έργου μας διαφωτίζει για το περιεχόμενο της σπάνιας έκδοσης. Το βιβλίο διηγείται τα ιστορικά γεγονότα που εξελίχθηκαν από το 1683 έως το 1691, τις στρατιωτικές επιτυχίες της Ιερής Συμμαχίας ενάντια στην οθωμανική δύναμη. Με ιδιαίτερη μνεία στην περιγραφή των πόλεων και των οχυρών μεταξύ αυτών και του Μοριά. Η έκδοση εμπλουτίζεται από πενήντα τρία πορträίτα Διοικητών της Ιερής Συμμαχίας και των εβδομήντα μία πόλεων που αποσπάστηκαν από τους Τούρκους σχεδιασμένες εκ του φυσικού.

5

- 7) **Giovanni Giacomo Rossi, Teatro della guerra contro il Turco. Dove sono le Piante, e le Vedute delle principali Città, e Fortezze..., Pianta e Prospetto dell-antica e fortezza di Athene..., Roma 1687, ΦΧ03169.**

Ο τίτλος του έργου μας διαφωτίζει για το περιεχόμενό του. Στο έργο περιγράφονται διεξοδικά οι βενετοτουρκικοί πόλεμοι. Η κειμενική διήγηση συνοδεύεται από πληθώρα

εικονογραφικού υλικού

όπως χάρτες, πλάνα και οχυρά. Το λυτό χαρακτηριστικό της Συλλογής έχει αποσπαστεί από το έργο του γνωστού εκδότη του 17^{ου} αιώνα Giovanni Giacomo Rossi και απεικονίζει τον βομβαρδισμό του Παρθενώνα. Ο Rossi φαίνεται να βασίζεται στο πλάνο των Αθηνών, που δημοσίευσε ο Georges Guillet στο: "Athenes ancienne et nouvelle...", Παρίσι 1675.

- 8) Girolamo Albrizzi (εκδότης), Lazara (σχεδιαστής), *Prospetto di città d'Athene*
Presso dall' Armi della Ser. Rep. di Venetia l' anno 1687...., Broadsheet, ΦΧ01315.

Στο μονόφυλλο λυτό
 χαρακτηριστικό
 απεικονίζεται ο
 βομβαρδισμός του
 Παρθενώνα από το
 στόλο και το στρατό
 του Morosini. Το σημείο
 αυτό επιλέχθηκε από
 τον ίδιο γιατί γνώριζε
 ότι στον ναό οι Τούρκοι
 φύλασσαν την πυρίτιδά
 τους. Το ιστορικό
 γεγονός, το οποίο

απαρτίζεται από διαφορετικές φάσεις συμπηκνώνεται εικονογραφικά για να δώσει
 στον αναγνώστη όλες τις ιστορικές πληροφορίες του σε μία εικόνα.

9) Francesco Ferretti, “Diporti Notturni. Dialloghi Familiari del Cap.^o Franc.^o

Ferretti Cav.^{ro} Dell' Ordine Di Sa.^{to} Stefano..., Ragionevol' Forma et vera Postura del' Isola di Scio, di Mettellino, ΦΧ02562, ΦΧ02569.

Τα δύο λυτά χαρακτηριστικά έχουν αποσπαστεί από το δεύτερο μέρος του έργου, “Diporti Notturni...”, το οποίο είναι εμπνευσμένο από τις δραστηριότητες του τάγματος του Αγίου Στεφάνου στο Αιγαίο Πέλαγος και τη Μάλτα. Στο πρώτο μέρος του έργου αναπτύσσονται γεγονότα από τους Ενετοτουρκικούς

πολέμους.

Αυτό χαρακτηριστικό, επιχρωματισμένο σε ιταλική γλώσσα.

10) Benedetto Bordone, Isolario di Benedetto Bordone nel quale si ragiona di tutte l' Isole del mondo, col li lor nomi antichi & moderni, historie, favole, & modi del loro vivere, & in qual parte del mare stanno..., M.D. XXXVIII, Cerigo

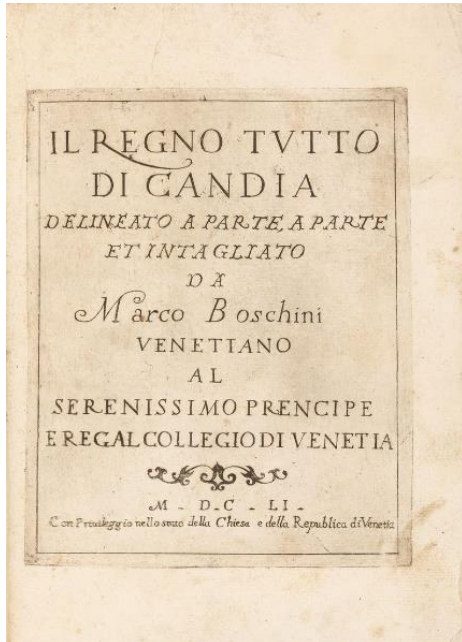

isola di cervi, Zante, ΦΧ03445.

Ο Benedetto Bordone, σπουδαίος μικρογράφος αρχετύπων είναι γνωστός ως γεωγράφος και εκδότης κλασικών έργων. Προς το τέλος της ζωής του αφιερώθηκε στην επιμέλεια του έργου Libro di Benedetto Bordone nel qual si ragiona di tutte l'isole del mondo..., 1528. Ο Bordone χρησιμοποιεί ως πρότυπο για τους χάρτες του το νησολόγιο του Bartolomeo dalli Sonetti.

Λυτά, ξυλογραφίες σε ιταλική γλώσσα.

- 11) **Marco Boschini, Il regno tutto di Candia delineato à parte, à parte et intagliato da Marco Boschini Venetiano. Al serenissimo prencipe e regal collegio di Venetia, Venetia 1651, Φ02591.**

Με την ιδιότητα του κοσμογράφου ή του γεωγράφου, όπως αυτοαποκαλείται ο Boschini, εκδίδει το νησολόγιο της Κρήτης, το οποίο συγκαταλέγεται στα σπουδαιότερα έργα χαρτογράφησης του νησιού. Ο ίδιος δεν ταξίδεψε ποτέ στην Κρήτη και τα χαρακτηριστικά του βασίστηκαν στα λεπτομερή σχέδια και τους χάρτες του Francesco Basilicata μεταξύ των ετών 1612 και 1637, τα οποία προορίζονταν για στρατιωτικούς σκοπούς. Ο Boschini διαδίδει την νέα χαρτογραφική αντίληψη του Basilicata, ο οποίος με χαρισματικό τρόπο παρέχει ένα νέο πρότυπο στους νέους χαρτογράφους της Βενετίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται ο

Vincenzo Coronelli. Η έκδοση της Συλλογής περιλαμβάνει 60 αριθμημένα χαρακτηριστικά από τα οποία 8 είναι αναδιπλούμενα.

- 12) **Marco Boschini, L'arcipelago con tutte le Isole, Scogli Secche, e Bassi Fondi, con i mari, golfi, seni, porti, città, e castelli; nella forma che si vedono nella forma presente..., Francesco Nicolini, M.DC. LVIII, Venetia 1658, Φ00477.**

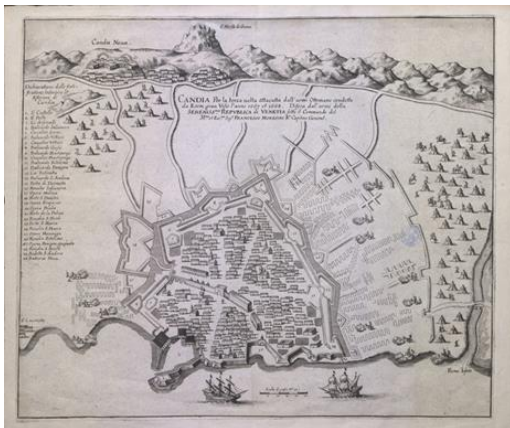
Με την ιδιότητα του κοσμογράφου και του «geographo» όπως αυτοαποκαλείται εκδίδει το νησολόγιο του Αγίου Πελάγους, το οποίο είναι βασισμένο στα

9

νησολόγια των προγενεστέρων: Cristoforo Buondelmonti, Bartolomeo dalli Sonetti & Benedetto Bordone. Το ίδιο νησολόγιο, ενώ δεν παρουσιάζει νέα χαρτογραφικά στοιχεία αποτελεί αναφορά για μεταγενέστερες ομοειδείς εκδόσεις, όπως τα έργα των Dapper και Manesson Mallet. Οι εικόνες των χαρακτηριστικών βρίσκονται αντικρουστά από τα αντίστοιχα κείμενα.

- 13) **CANDIA Per la terza uolta attaccata dall'armi Ottomane condotte da Esem gran Visir l'anno 1667. et 1668. Difesa dall'armi della. SERENISS.ma REPUBBLICA di VENETIA sotto il Commando del Ill.mo et Ecc.mo Sig:a FRANCESCO MORESINI K.r Capitan General. ΦΧ02184.**

Αυτό χαρακτηριστικό που απεικονίζει την τρίτη πολιορκία του Ηρακλείου από τον οθωμανικό στρατό το 1667-1668.

- 14) Vincenzo Maria Coronelli, Regno di Negroponte Descritto, e Dedicato Al Reverendis:mo P. Maestro... Dal P. Maestro Coronelli Cosmografo della S.S. Repub: di Venetia, Lo stretto Negroponte, 1686, ΦΧ02996.

Ο Vincenzo Maria Coronelli

επιστρέφοντας στη Βενετία το 1684 ιδρύει την Accademia cosmografica degli Argonauti και στη συνέχεια αναλαμβάνει τη θέση του επίσημου κοσμογράφου της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ενώ το 1689 του ανατίθεται η

νεοσυσταθείσα έδρα της Γεωγραφίας. Το έργο του περιλαμβάνει εκδόσεις γεωγραφικού περιεχομένου με ιστορικά στοιχεία, τα οποία τυγχάνουν ευρείας αποδοχής και μεταφράζονται σε πολλές γλώσσες.

Το λυτό χαρακτηριστικό της Συλλογής απεικονίζει την Εύβοια και περιλαμβάνεται στο Isolario σε διαστάσεις folio στον δεύτερο τόμο της έκδοσης Atlante Veneto. Ως γεωγράφος παρήγαγε, στο πλαίσιο των Βενετοτουρκικών πολέμων πολλά πλάνα και χάρτες απεικονίζοντας μάχες, βενετικές κτήσεις και νίκες. Η Συλλογή Φινόπουλου προσφέρει στον ερευνητή την ευκαιρία να προσεγγίσει το γεωγραφικό έργο του Coronelli, ιδίως μέσα από σειρά εκδόσεων σε διαφορετικές γλώσσες (ιταλική, γαλλική, γερμανική, αγγλική) και ποικιλία λυτών χαρακτηριστικών.

Λυτό, χαλκογραφία σε ιταλική γλώσσα.